Taiteen edistämiskeskuksen lausunto 09.10.2018

Asia: HE 123/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019

Teema: Taide ja kulttuuri (luku 29.80) sekä VOS-uudistuksen eteneminen

Taiteen edistämiskeskus haluaa kiinnittää huomioita seuraaviin seikkoihin

Taiteen ja kulttuurin rahoitus 2019

Taiteeseen ja kulttuuriin ehdotetaan 444 milj. euroa, joka on 15 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2018 varsinaisessa talousarviossa. Vuoden 2019 taiteen ja kulttuurin talousarvio on sikäli perusteltu, että taiteen ja kulttuurin toimialan rakenteisiin ei ole tullut suuria muutoksia. Rakenteellinen muutostarve on kuitenkin erittäin suuri, sillä nykyinen tuki- ja rahoitusrakenne pohjaavat edelleen valtaosin 60- ja 70-luvulla luotuun perustaan.

Taiteen, kulttuurin, liikuntatoimen ja nuorisotyön menoista suuri osa rahoitetaan rahapelitoiminnan tuotoilla. Taiteen edistämiskeskuksen näkemyksenä on, että taiteeseen ja kulttuuriin tulisi investoida budjettivaroin merkittävästi enemmän. Lisäksi on huomioitava, että rahapelitoimintaan tuleva tunnistautuminen todennäköisesti vähentää rahapelitoiminnan tuottoja.

Taiteen edistämiskeskus näkee positiivisina signaaleina seuraavat resurssilisäykset 2019. 1 miljoonan euron lisäys Taiteen edistämiskeskuksen kolmivuotisiin esittävän taiteen toiminta-avustuksiin on oikean suuntainen mutta minimaalinen lisäys. Pitkäjänteisen, yhteisöille suunnatun rahoitusinstrumentin tulisi olla kuitenkin taiteenalagenreistä vapaata. Taiteen alat huokoistuvat koko ajan eikä ole enää perusteltua jaotella rahoitusmuotoja taiteenalasiiloista käsin. Rahoitusmuotojen tulisi olla jatkossa enemmänkin toimintamuotoihin liittyvää ja panostuksen tulisi olla laajalle taiteiden vapaalle kentälle merkittävää, jotta myös taiteen monenlainen vaikuttavuus nousisi esiin.

Lähivuosina taide ja kulttuuri on nähtävä elinkeinona, Suomen uudistumisen moottorina ja luovan talouden ytimenä, johon tulee panostaa merkittävästi aiempaa enemmän niin, että luku 29.80 on 1% valtion talousarviosta. Tätä vastaan taiteen ja kulttuurin toimialan valtionavustuspolitiikkaa ja valtionosuusjärjestelmiä tulee kehittää merkittävästi aiempaa strategisemmiksi.

Tämä tarkoittaa sitä, että nykyinen jähmeä taiteen tukemisen perusrakenne tulisi arvioida uudelleen. Tällä hetkellä taiteen yhteisöjen rahoitus on kolmessa kategoriassa, joiden ohjaus ja toimintaedellytykset eroavat toisistaan:
1. Kansallisoopperan, Kansallisteatterin ja Kansallisgallerian tulosohjaus ja rahoitus tulee suoraan OKM:stä. Vuonna 2017 tämä rahoitus oli n. 61,8 miljoonaa euroa.
2. Valtionosuutta saavien yhteisöjen rahoitus (teatterit, orkesterit ja museot) perustuu sen sijaan henkilötyövuosiin. Vuonna 2017 valtionosuudet olivat n. 103 miljoonaa euroa + kuntien noin 186 milj. euron panos.
3. Taiteen edistämiskeskus rahoittaa muut ”laajan” vapaan kentän yhteisöt, jotka hakevat toiminta-avustusta vuosittain, arvioidaan vuosittain ja jotka raportoivat myös vuosittain. Vuonna 2017 rahoitusta oli jaossa 13,5 miljoonaa euroa. Taiteen edistämiskeskuksen yhteisöavustuksen hakijoita oli lähes 2000 ja saajia 765. Avustusten määrät vaihtelivat 10.000 – 200.000 euron välillä. Käytännössä innovatiiviset vapaan kentän toimijat taistelevat minirahoituksesta, jonka avulla ei voida juurikaan kehittää toiminnan laatua eikä maksaa taiteilijoille palkkoja. Tämän lisäksi 13,5 miljoonan euron tuki on suurelta osin korvamerkitty esittäville taiteille.

Vos-uudistuksen tavoitteet ovat sinänsä oikean suuntaisia, eli tukijärjestelmän huokoistaminen on tavoiteltavaa. Vos-uudistuksen haasteena on kuitenkin sen kohdistuminen vain esittäville taiteille sekä se, että valtionosuuskriteeristö ja ohjausjärjestelmä jäävät tarkemmin kuvaamatta selvityksessä. Vos-uudistus toimisi siten ratkaisuna esittäville taiteille, mutta jättäisi muun rakenteen kehittämättä. Taiteen alat ovat kehittymässä suuntaan, jossa esim. ”esittävyys” on haasteellista määritellä (Virtual Reality, lavarunous, mediataide jne). Taiteilijat toimivat entistäkin enemmän monialaisissa ryhmissä ja toimivat samankaltaisin rakentein, taiteenalarajoista välittämättä.

Suurena haasteena on myös suuri rahoitusero kansallisten laitosten ja valtionosuusjärjestelmän sisällä olevien kontra ulkona olevan ”laajan” vapaan kentän välillä - sekä siis se, että osa taidelajeista on valtionosuusjärjestelmän mutta myös ylipäänsä valtionavustusten ulkopuolella. Kuvataiteen haasteena on se, että vos-museot ovat muistiorganisaatioita eivätkä siten palvele varsinaisesti nykytaiteen foorumina.

Taiteen edistämiskeskus jakaa yksilöille taiteilija-apurahoja noin 21 miljoonaa euroa vuodessa. Lukuun sisältyvät valtion taiteilija-apurahat ja kirjastoapurahat sekä pienille työryhmille maksetut kohdeapurahat, joista maksetaan myös pieniä yksilöapurahoja. Näistä ei kerry täysimittaista sosiaaliturvaa, esim. työttömyysturvaa. Taiteen edistämiskeskus on edelleen huolissaan apurahojen määrän vähyydestä ja eläkkeiden määrän vähäisyydestä.

Taiteen ja kulttuurin kentän suurimmat haasteet ovat jähmeä rahoituksen perusrakenne, erilaiset ohjausmallit, apurahat, joista ei kerry sosiaaliturvaa, perusrakenteen siiloutuneisuus taidelajeittain sekä taiteilijoiden palkkatyön romahtaminen. Nämä kaikki kyteytyvät elimellisesti yhteen.

Taiteen edistämiskeskus

Paula Tuovinen
johtaja